

Tulevaisuuteen, eläköitymiseen ja ikäääntymiseen varautuminen myöhäiskeski-iässä Suomessa

Anu Siren ja Sara Sivonen

Taustaa

- Suomi kuuluu maailman nopeimmin ikääntyviin yhteiskuntiin. Elinajanodotteen kasvu ja pitkäikäisyyden yleistyminen ovat viimeisten vuosikymmenten aikana muuttaneet merkittävästi elämänkulun rakennetta ja yhä useampi suomalainen elää useita vuosikymmeniä eläkkeelle siirtymisen jälkeen
- Pitkäikäisyyden yhteiskunnassa elämänkulun riskit ja vastuut ovat muutoksessa. Elämänkulun polut monimuotoistuvat, ja tämä nostaa esiin kysymyksiä priorisoinnista, sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta sekä vastuiden jaosta julkisen sektorin, perheiden ja yksilön kesken
- Kun vastuu ”hyvän vanhuuden” saavuttamisesta siirtyy yhä enemmän yksilöille, lisää se eriarvoisuutta: kaikilla ei ole samoja resursseja, tietoa tai toimintamahdollisuuksia varautua pitkään elämään. Varautumisesta tulee näin paitsi henkilökohtainen myös sosiaalinen ja rakenteellinen kysymys

Kyselyaineisto

- Kyselyaineisto ”*Työ, arki ja sosiaaliset suhteet myöhäisessä keski-iässä*”
- N=3228
- Vastaajina myöhäiskeski-ikäisiä, vuosina 1960, 1965 ja 1970 syntyneitä suomalaisia
- Kerätty vuosien 2023–2024 vaihteessa
- Kyselyssä aiheina olivat mm. tulevaisuuteen suhtautuminen, työ, eläkesuunnitelmat, taloudellinen varautuminen, muutto-/asumissuunnitelmat, taloudellinen tilanne ja iäkkäiden vanhempien auttaminen
- Aineisto on Tampereen yliopiston suunnittelema, keräämä ja hallinnoima

Haastatteluaineisto

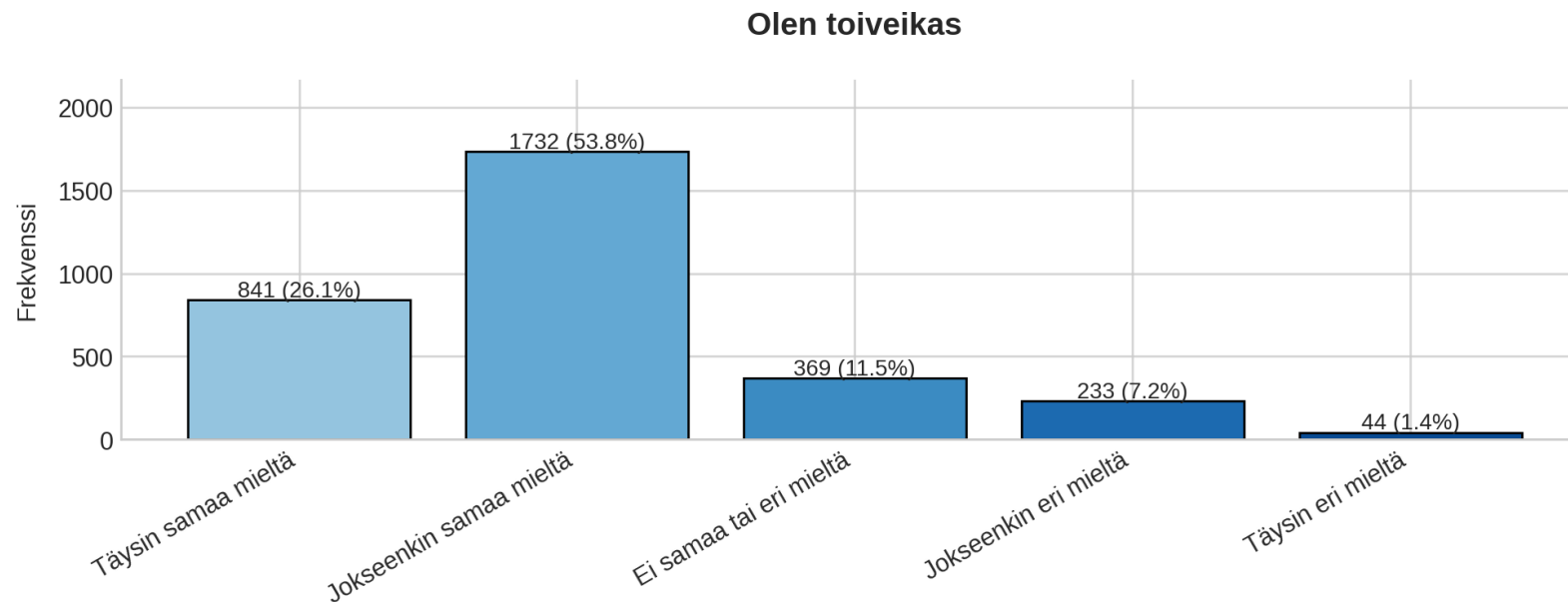
- Kerätty kyselyaineistoon ”*Työ, arki ja sosiaaliset suhteet myöhäisessä keski-iässä*” vastanneiden joukosta
- N=30
- Kerätty vuonna 2024
- Haastatteluiden aiheina olivat elämänkulku, tulevaisuuden suunnitelmat, odotettavissa oleva jäljellä oleva aika ja ikääntymiseen varautuminen
- Aineisto on Tampereen yliopiston suunnittelema, keräämä ja hallinnoima

Myöhäiskeski-ikäisten tulevaisuuskuva ja tulevaisuuden suunnitelmat

Tulevaisuuskuvat ja eläköityminen

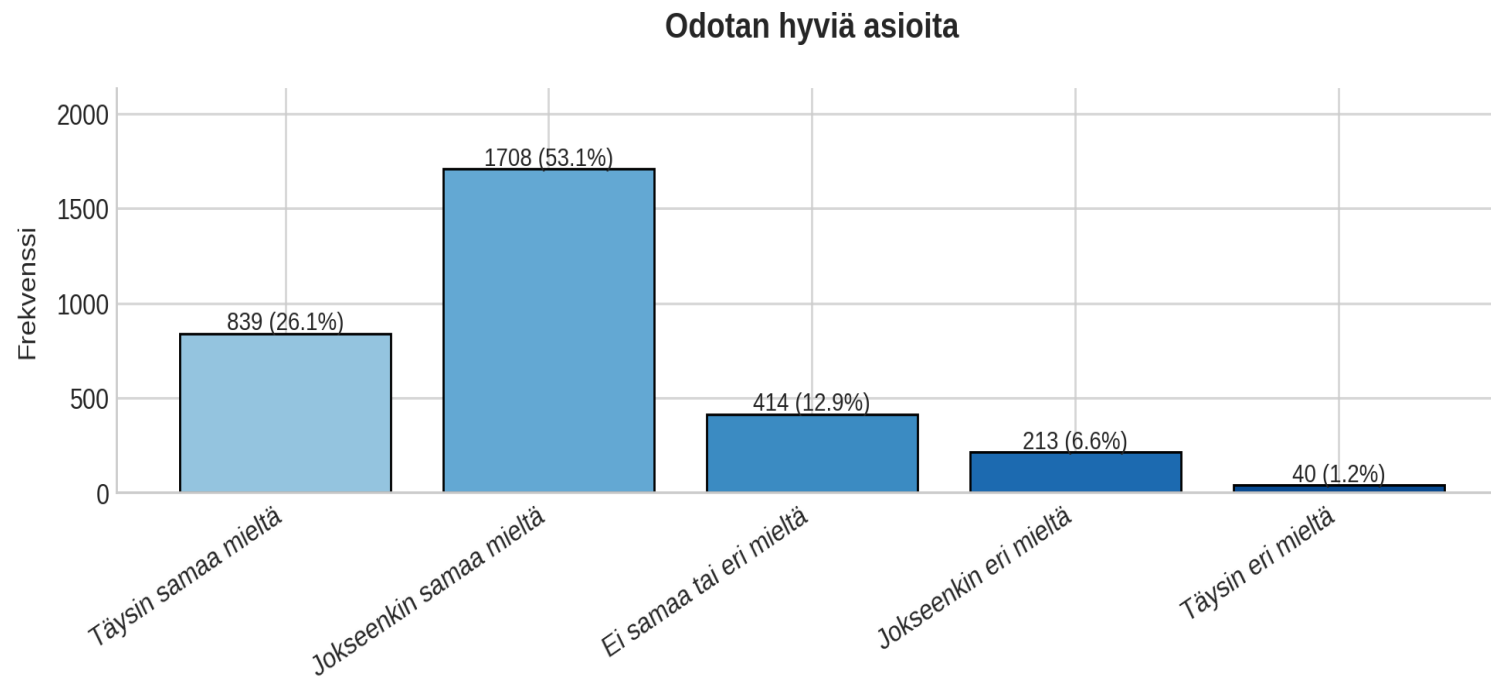
- Vastaajista suurin osa suhtautuu tulevaisuuteensa toiveikkaasti ja myönteisesti, joskin epävarmuuttakin ilmenee
- Suomalaiset myöhäiskeski-ikäiset ajattelevat elävänsä melko pitkän elämän (keskiarvoisesti noin 84 vuotta) ja elävänsä noin 20 vuotta eläkkeelle jäämisensä jälkeen
- Valtaosa uskoo jäävänsä eläkkeelle lakisääteisen eläkeiän saavutettuaan

Valitse väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa ajatuksiasi: olen toiveikas tulevaisuuden suhteen (n=3219)

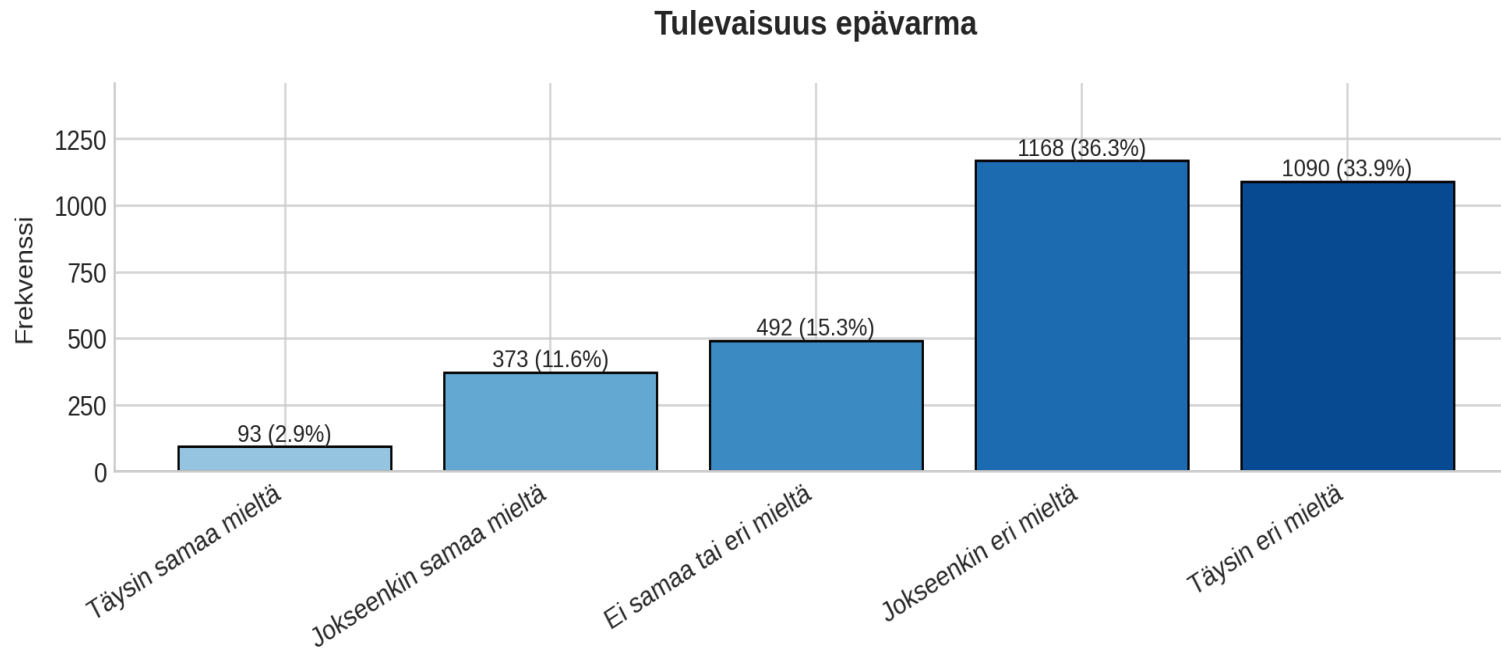
- Toiveikkuus on erittäin yleistä: yhteensä noin 80 % on toiveikas tulevaisuudestaan

Valitse väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa ajatuksiasi: kun ajattelen tulevaa, odotan yleisesti ottaen hyviä asioita tapahtuvaksi (n=3214)

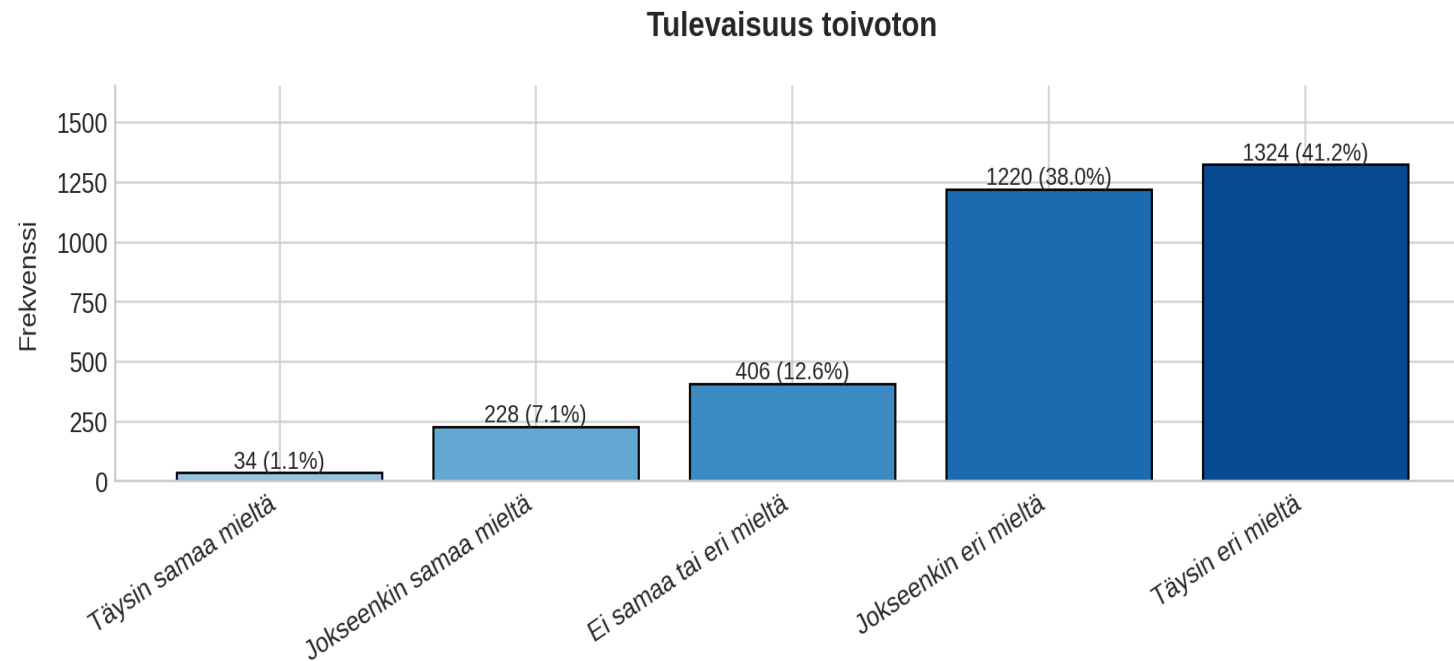
- Valtaosa (noin 80 %) odottaa tulevaisuudelta hyviä asioita

Valitse väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa ajatuksiasi: koen tulevaisuuteni epämääräisenä ja epävarmana (n=3216)

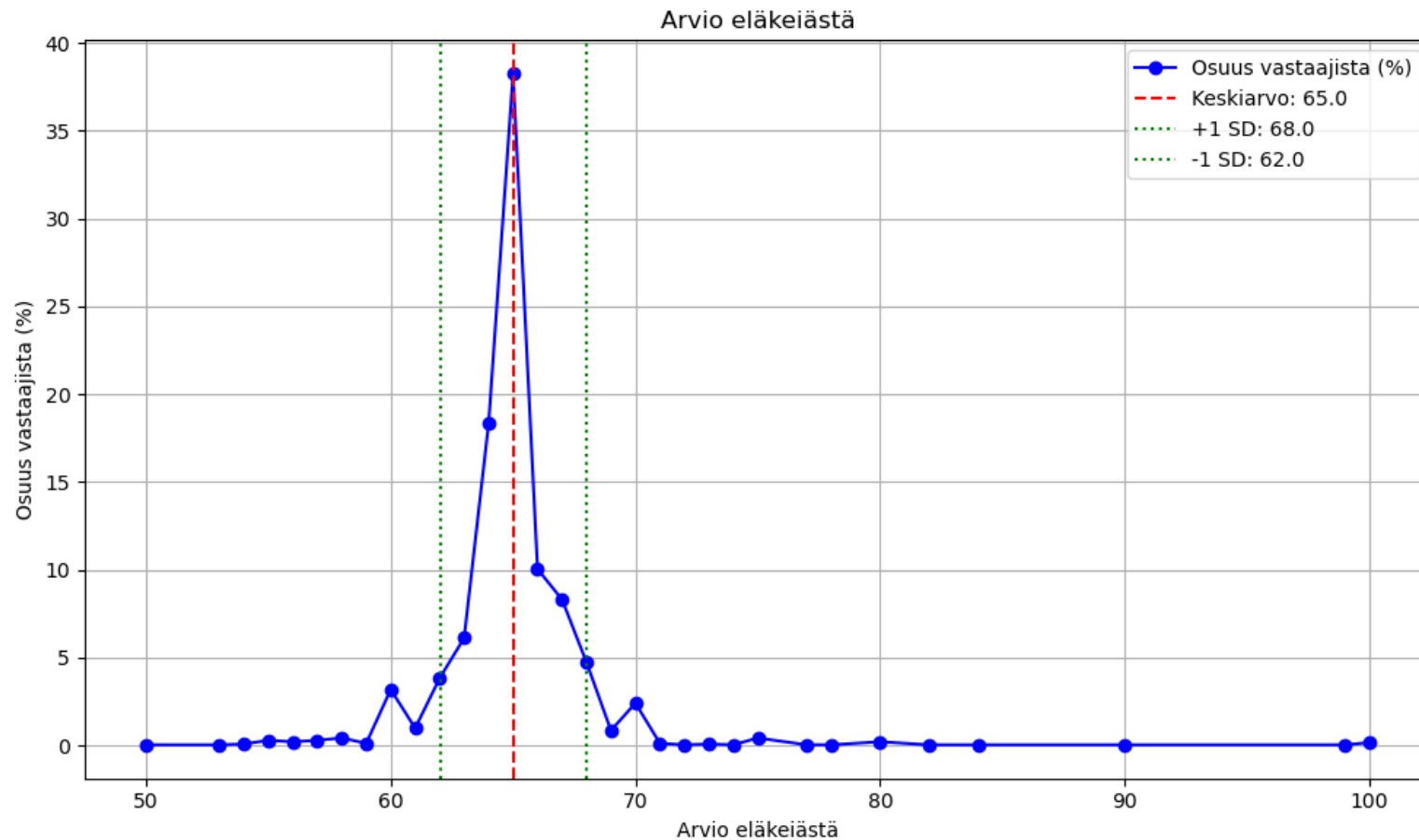
- Harvempi kuin joka viides (noin 17 %) kokee tulevaisuutensa epämääräisenä ja epävarmana

Valitse väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa ajatuksiasi: tulevaisuus tuntuu minusta toivottomalta (n=3212)

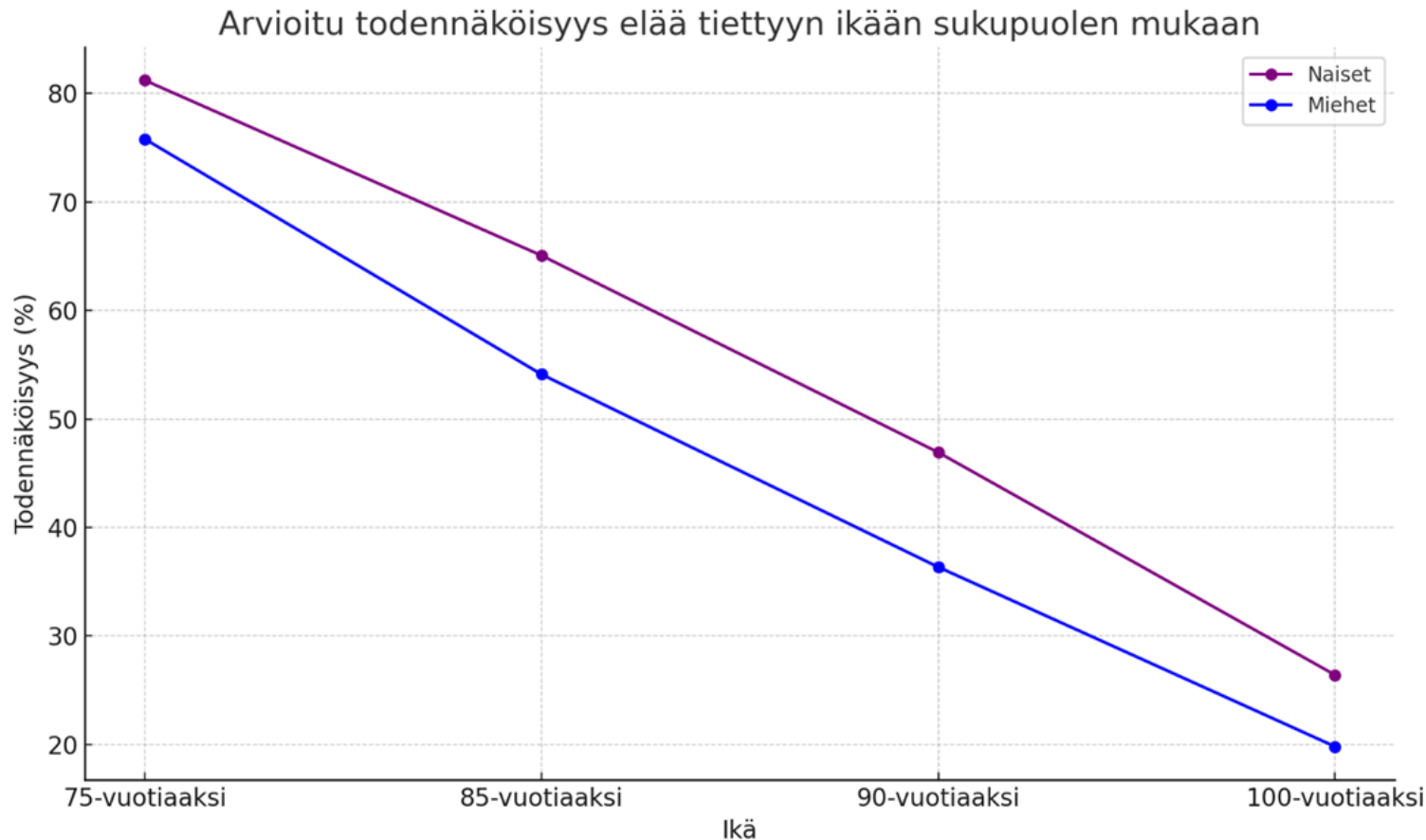
- Vain pieni osa (noin 8 %) kokee tulevaisuuden toivottomana

Minkä ikäisenä arvioit jääväsi eläkkeelle? (n=2320)

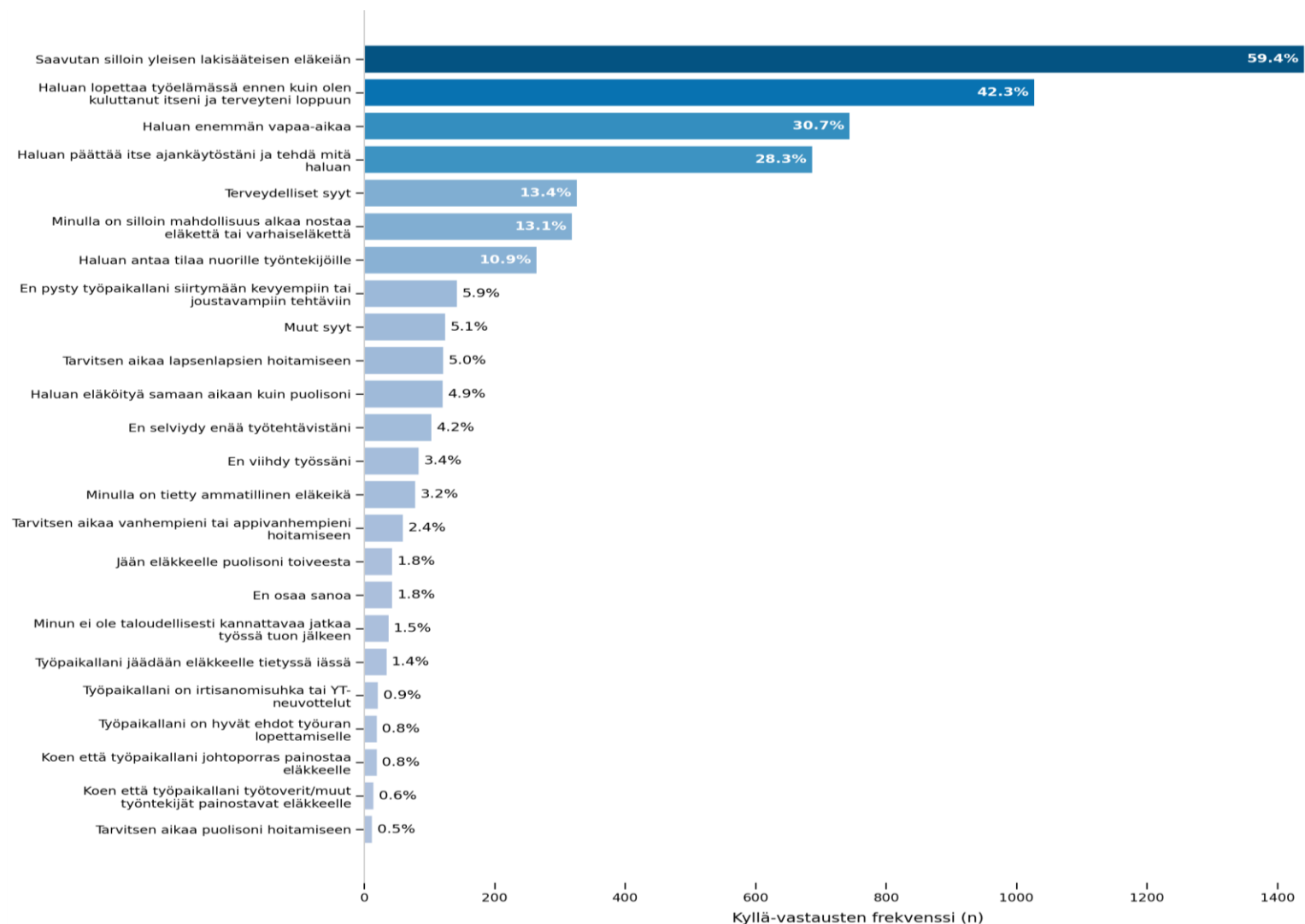
- Valtaosa (57 % vastaajista) arvioi jäävänsä eläkkeelle 65–67 vuoden iässä
- 34 % vastaajista arvioi eläköityvänsä ennen 65 vuoden ikää
- Myöhäiseen, 68-vuotiaana tai vanhempana eläköitymiseensä uskoi vain noin 9 % vastaajista

Kuinka suureksi arvioit todennäköisyyden sille että elät 75-, 85-, 90- ja 100-vuotiaaksi?

- Vastaajat arvioivat erittäin todennäköiseksi (keskiarvo 78 %) elävänsä 75-vuotiaiksi
- Arviot eliniän saavuttamisen todennäköisyydestä pienenevät selvästi, mitä korkeampaa ikää vastaaja arvioi
- Naiset arvioivat todennäköisyyden korkeammaksi kuin miehet kaikissa ikätasoissa

Minkä arvelet pääsyyksi tai -syiksi siihen, että jäät eläkkeelle? Voit valita useampia vaihtoehtoja (n=2426)

- Eniten mainittu eläkkeelle jäämisen syy on yleisen lakisääteisen eläkeiän saavuttaminen, jonka mainitsee noin 60 % vastaajista
- Elämänlaatuun ja omaehtoisuuteen liittyvät syyt ovat vastaajille tärkeitä: 42 % haluaa lopettaa ennen kuin jaksaminen heikkenee, 31 % haluaa enemmän vapaa-aikaa, 28 % haluaa päättää omasta ajankäytöstään

Syyt jäädä eläkkeelle arvioidun eläkeiän mukaisesti

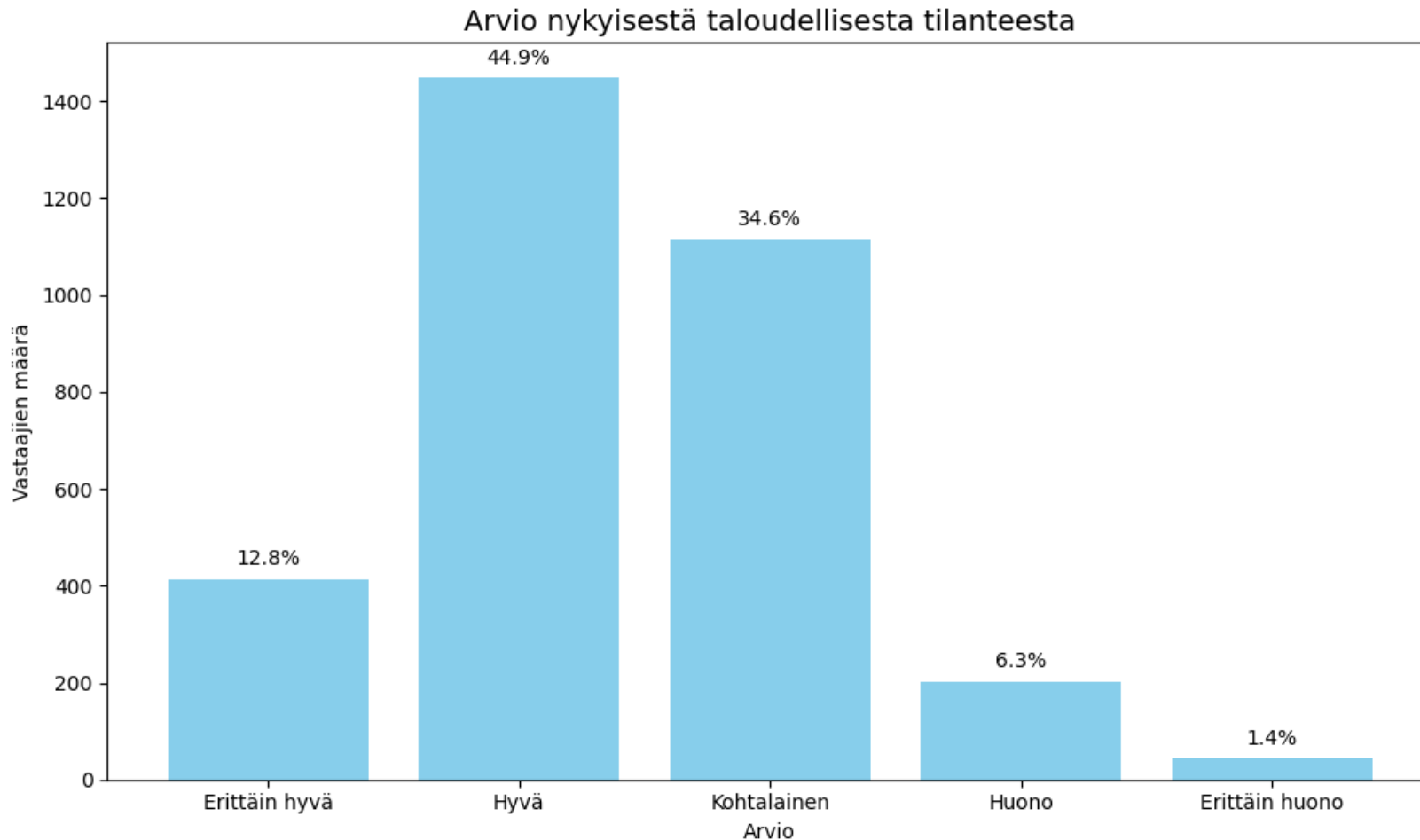
- Nuorimmat eläköityjät (50–63-vuotiaana eläkkeelle aikovat) korostavat erityisesti terveydellisiä syitä, halua lisätä vapaa-aikaansa sekä mainitsevat työssä jaksamiseen tai työoloihin liittyviä ongelmia
- Keskimäinen ikäryhmä (64–67-vuotiaana eläkkeelle aikovat) mainitsee yleisimmin lakisääteisen eläkeiän saavuttamisen sekä perheeseen liittyvät syyt
- Vanhimmat eläköityjät (68–80-vuotiaana eläkkeelle aikovat) kertovat useammin, ettei työssä jatkaminen ole taloudellisesti kannattavaa, ja heidän eläköitymisensä perustuu muita useammin erilaisiin yksilöllisiin tai elämäntilanteeseen liittyviin syihin

Talous ja taloudellinen varautuminen

Talous: nykyhetki, huolet ja taloudellinen varautuminen

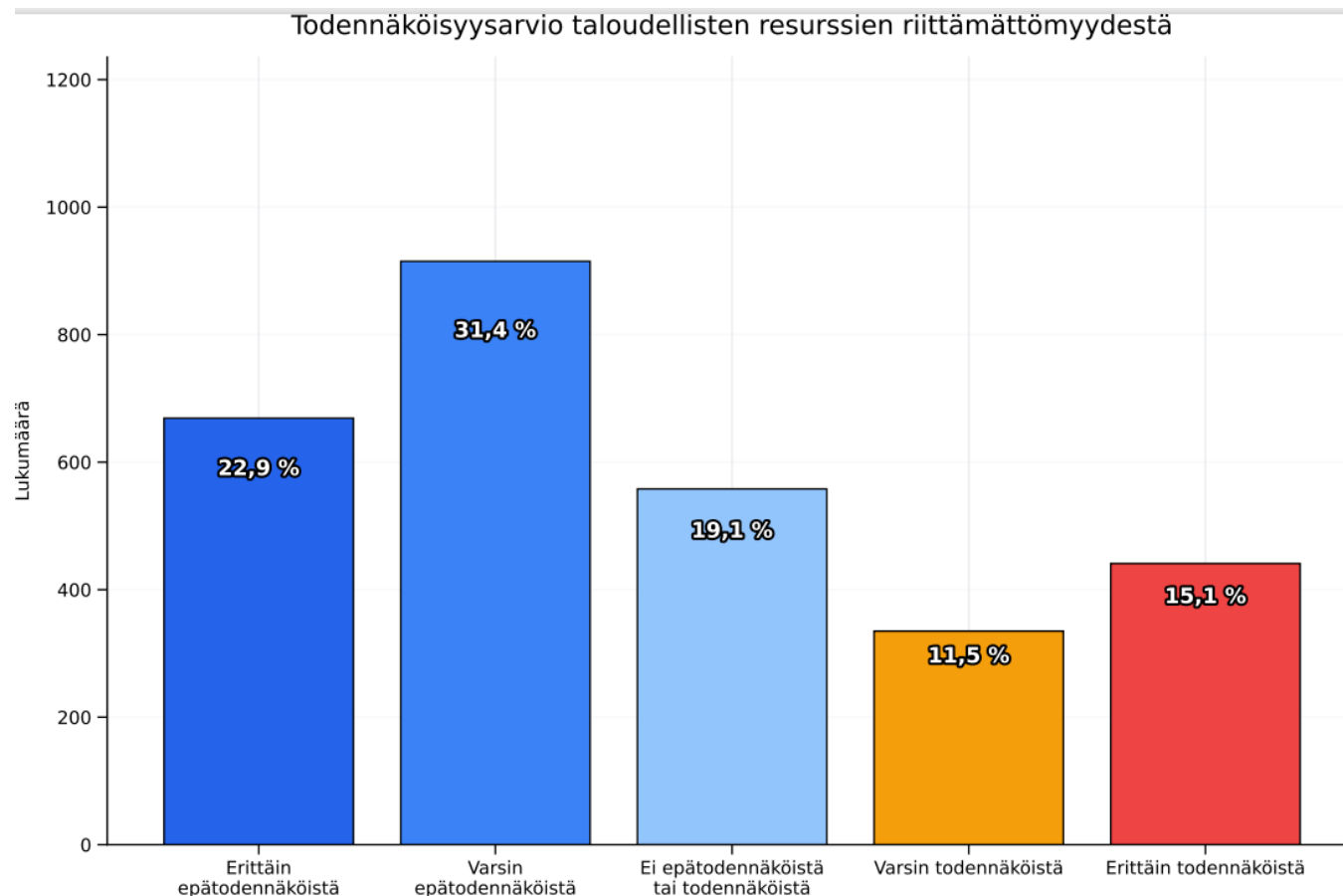
- Valtaosa vastaajista kokee nykyisen taloudellisen tilanteensa hyväksi
- Laskeva tulotaso eläkkeelle siirryttäessä tunnistetaan laajasti
- Vaikka suurin osa kokee nykyisen tilanteensa hyväksi, huolta taloudellisten resurssien riittävydestä esiintyy melko paljon

Minkälaiseksi arvioisit nykyisen taloudellisen tilanteesi? (n=3222)

- Lähes 60 % vastaajista kokee taloudellisen tilanteensa hyväksi tai erittäin hyväksi
- Joka kolmas kokee tilanteensa kohtalaiseksi
- Alle 10 % kokee tilanteensa huonoksi tai erittäin huonoksi

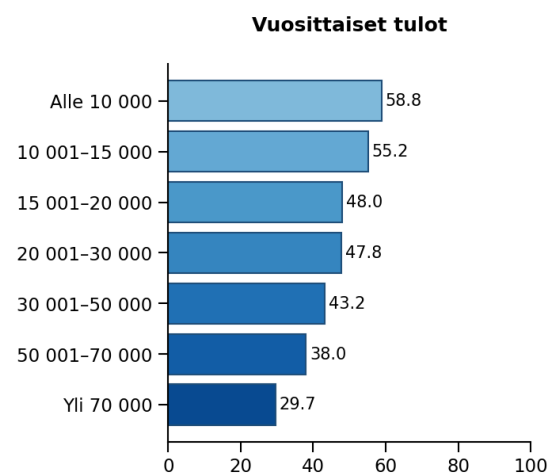
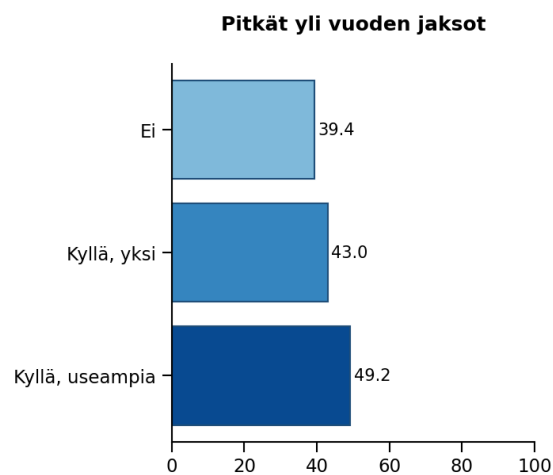
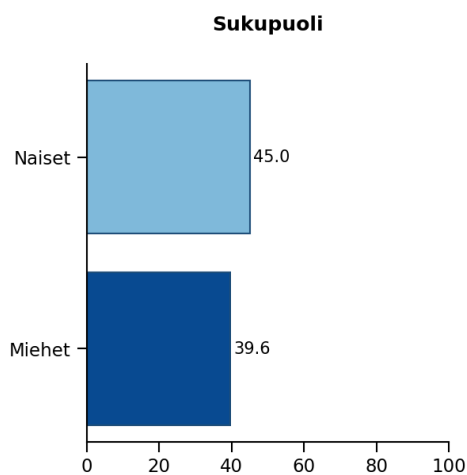
Kuinka todennäköisenä pidät sitä, että jossain vaiheessa tulevaisuudessa sinulla ei ole tarpeeksi taloudellisia resursseja tarpeisiisi nähden (n=2918)?

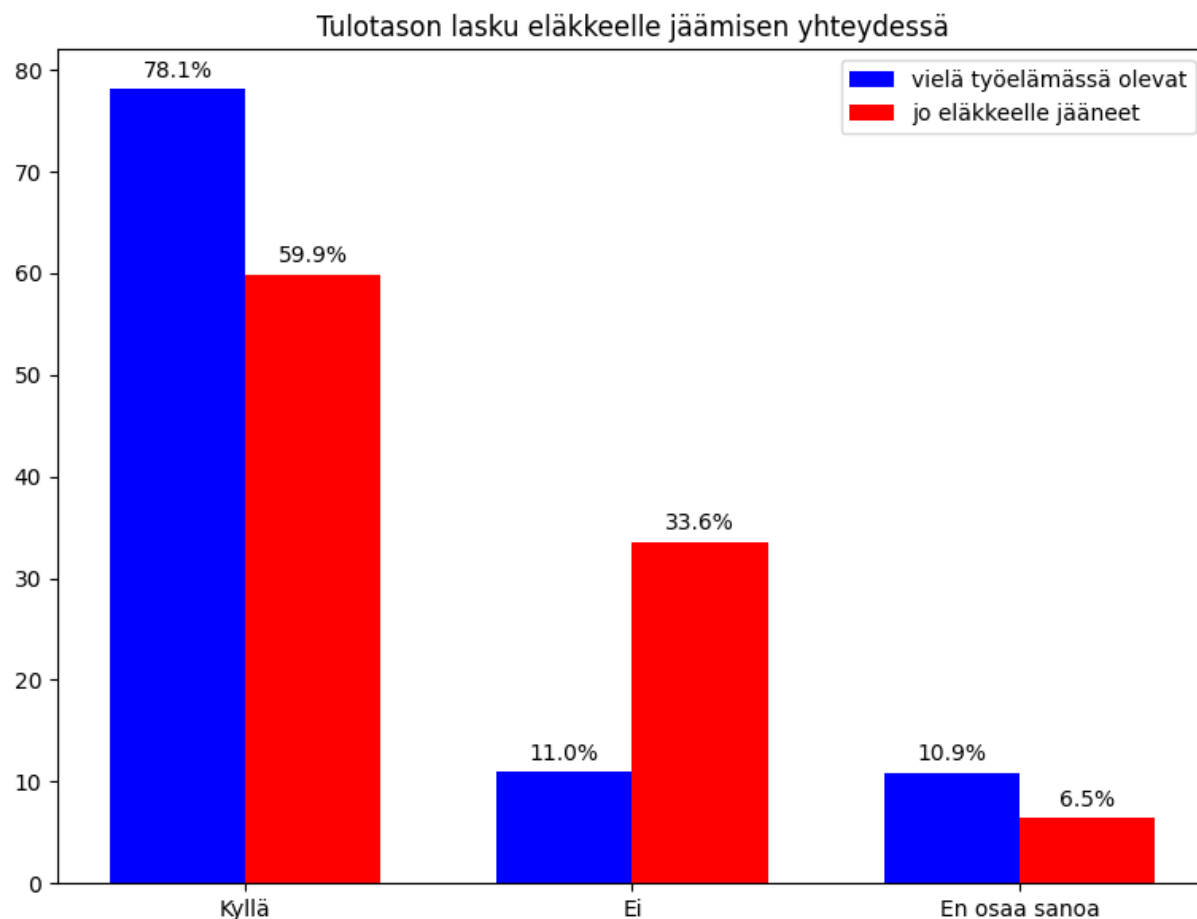
- Yli puolet (54 %) pitää taloudellisten resurssien riittämättömyyttä epätodennäköisenä
- Reilu neljännes (27 %) kokee taloudellisen niukkuuden tulevaisuudessa ainakin melko todennäköiseksi

Taloudellinen tulevaisuus: kuinka todennäköisenä pidät sitä, että jossain vaiheessa tulevaisuudessa sinulla ei ole tarpeeksi taloudellisia resursseja tarpeisiisi nähden (valikko 0–100) sukupuolen, työuran katkosten sekä tulotason mukaan (ryhmien keskiarvoja)

- Naiset arvioivat keskimäärin korkeammaksi todennäköisyyden sille, että tulevaisuudessa taloudelliset resurssit eivät riitä, kuin miehet
- Mitä pienemmät tulot, sitä suurempana näkee riskin taloudelliselle niukkuudelle
- Vastaajilla, joilla on ollut työuransa aikana yli vuoden mittaisia poissaolojaksoja, arvioivat keskimäärin korkeamman todennäköisyyden sille, että taloudelliset resurssit eivät tule riittämään

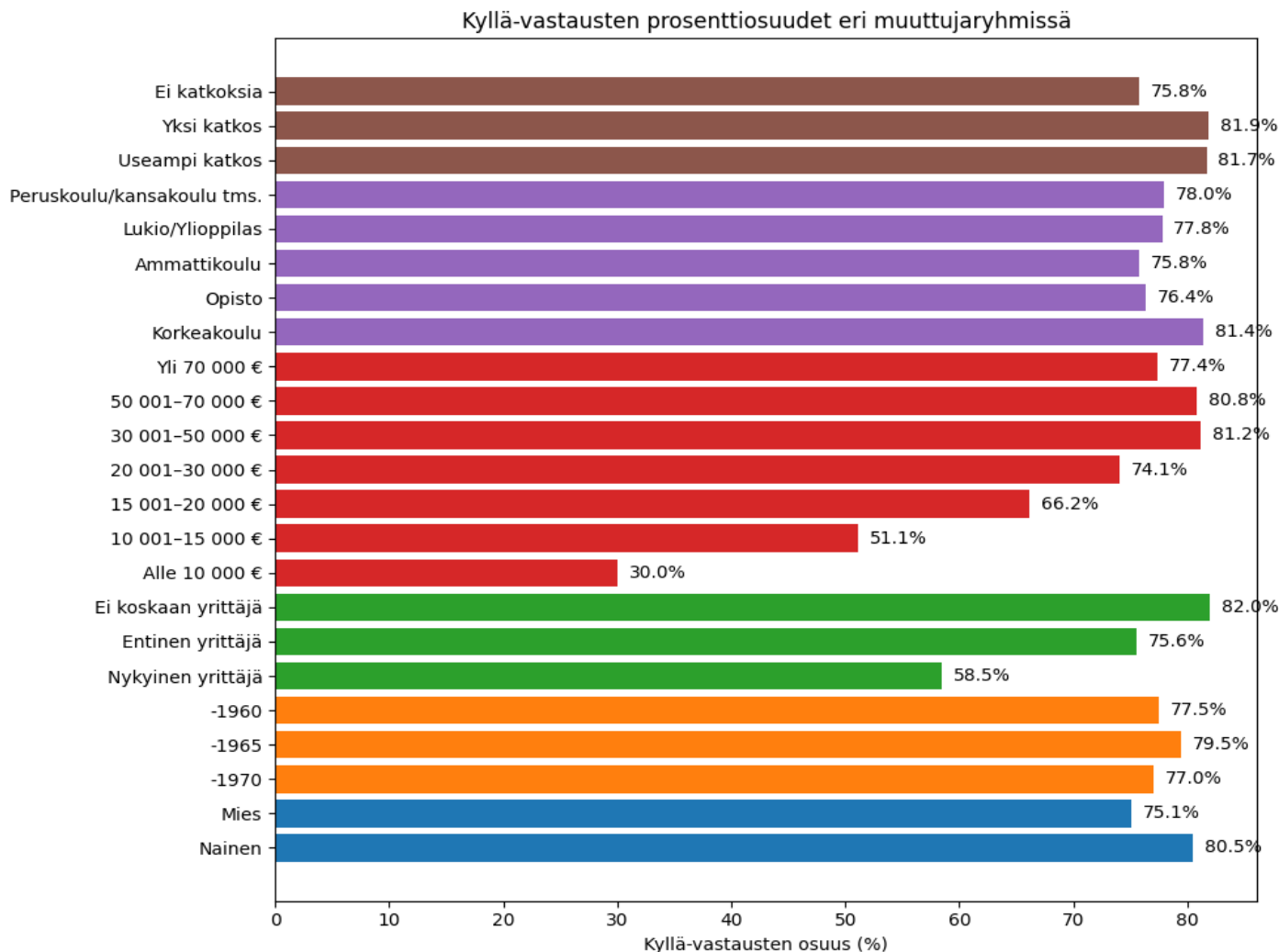

Arveletko, että tulotasosi tulee laskemaan merkittävästi eläkkeelle jäämisen jälkeen (n=2427) ja Onko tulotasosi laskenut merkittävästi eläkkeelle jäämisen jälkeen (n=429)?

- Ylivoimainen enemmistö vastaajista (78 %) odottaa tulotasonsa laskevan merkittävästi eläkkeelle siirtyessä
- Toteutuneena tulotason lasku on sekin yleinen, eläkkeellä olevista 60 % raportoi tulotason laskeneen merkittävästi
- Vain noin joka kymmenes työssäkäyvä ei osaa arvioida tulojensa muutosta

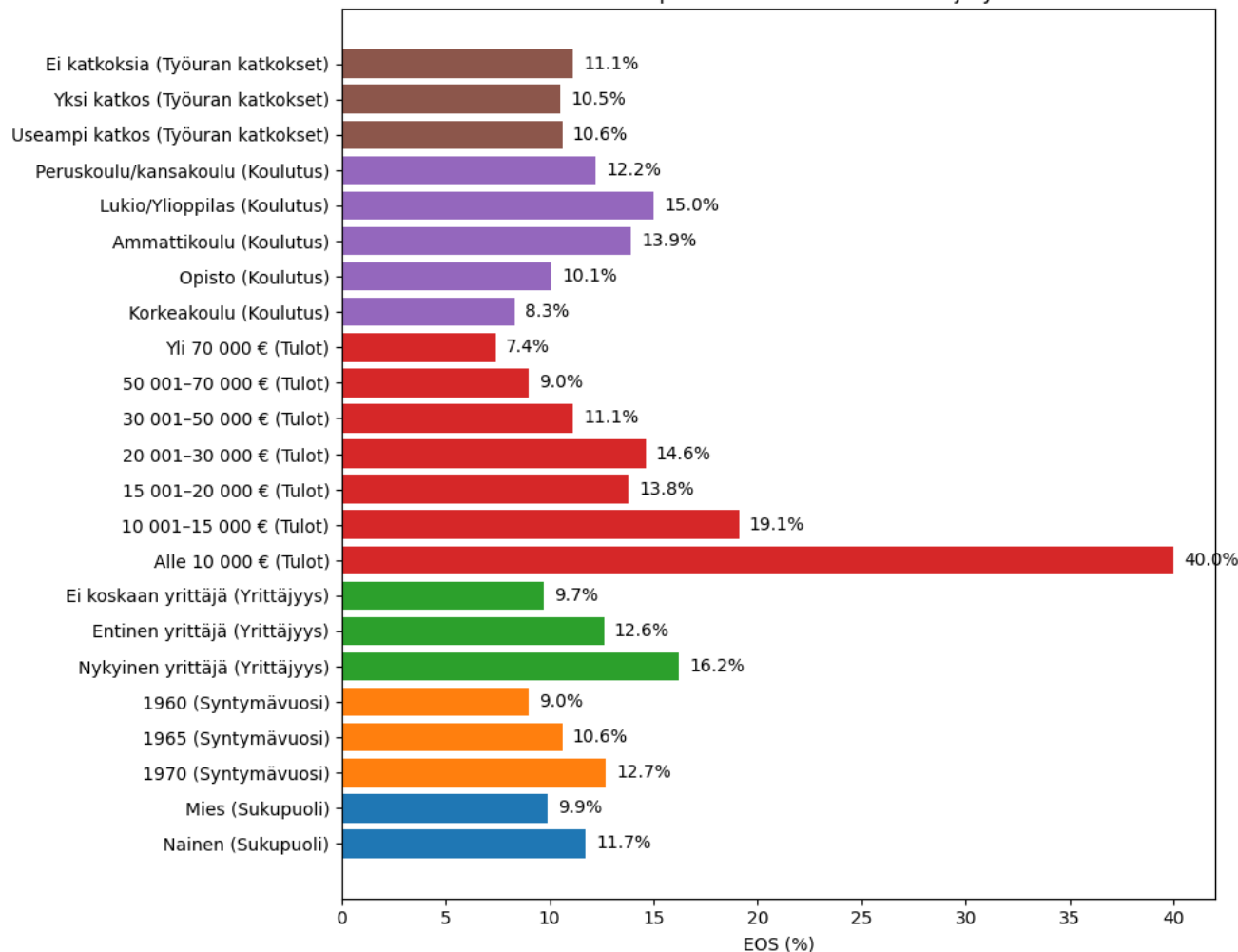
Taloudellinen tulevaisuus: usko tulotason laskusta eläköitymisen jälkeen työuran katkosten, koulutustason, tulotason, yrittäjyyden, syntymävuoden ja sukupuolen mukaan

- Eniten tulotason laskua odottavat korkeakoulutetut, keski- ja suurituloiset, palkansaajat, naiset sekä ne, joilla on työuran katkoksia. Kaikissa näissä ryhmissä noin 80 % tai enemmän varautuu tulotason putoamiseen
- Vähiten laskua odottavat matalatuloiset, nykyiset yrittäjät ja miehet
- Kokonaiskuva: tulotason lasku on laajalti odotettu ilmiö, mutta sen kokeminen vaihtelee erilaisten taustatekijöiden mukaisesti

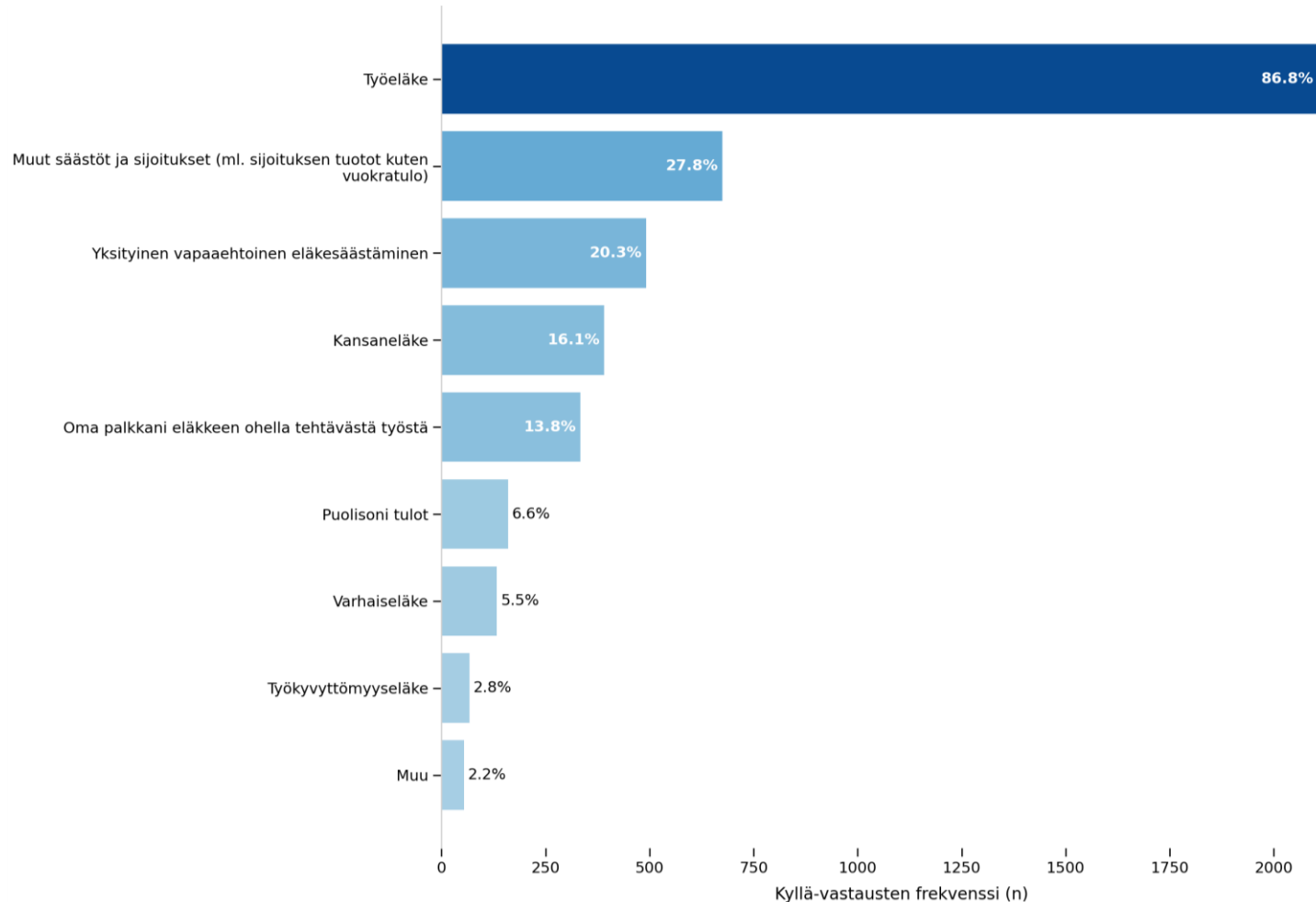
Taloudellinen tulevaisuus: epävarmuus tulotason laskusta eläköitymisen jälkeen työuran katkosten, koulutustason, tulotason, yrittäjyyden, syntymävuoden ja sukupuolen mukaan

EOS-vastausten prosenttiosuudet eri muuttujaryhmissä

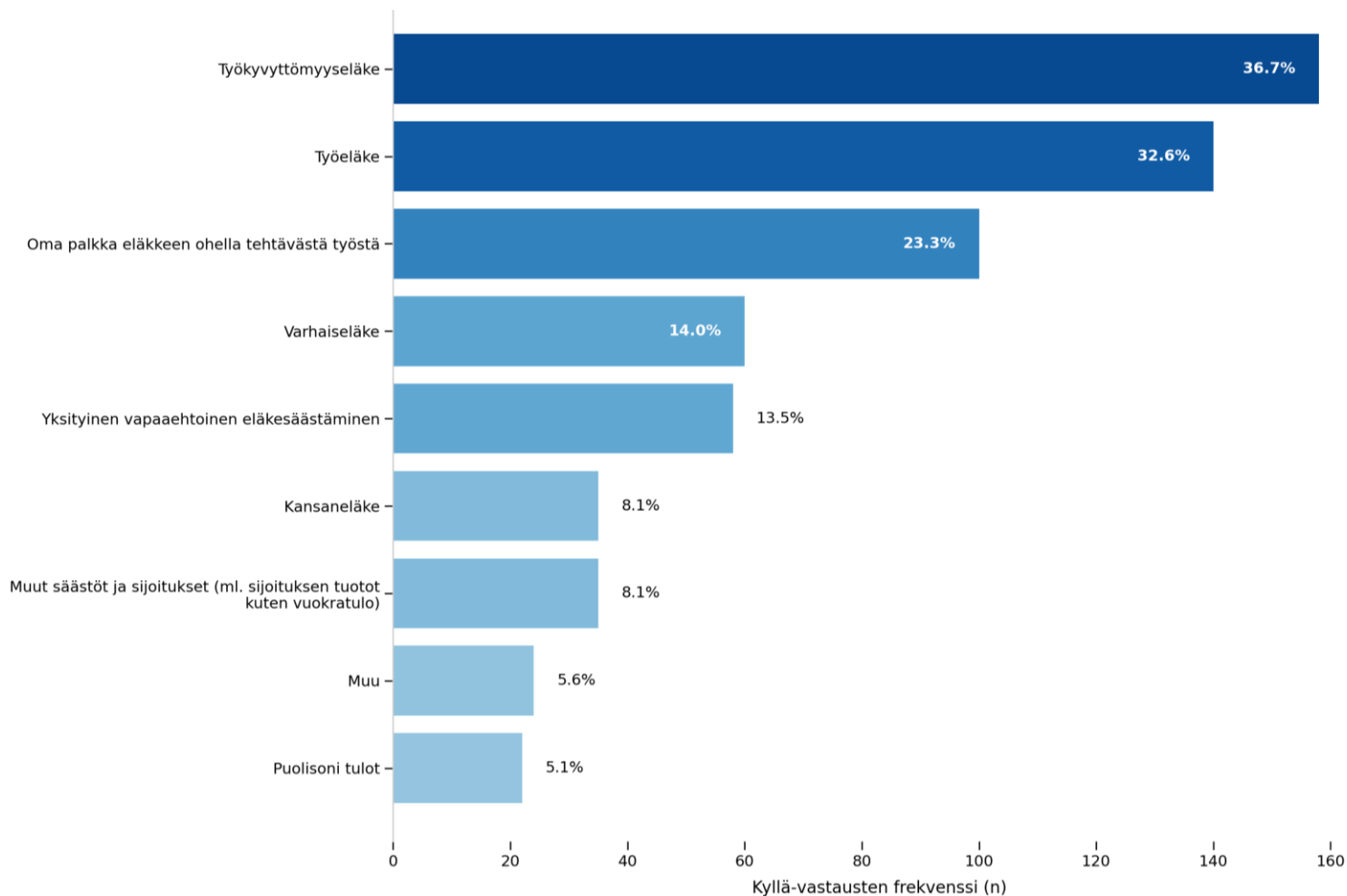
- Epävarmuus kasautuu matalimpiin tuloluokkiin, yrittäjiin, sekä ei-korkeakoulutettuihin
- Eniten epävarmuutta tulevaisuuden tulotasosta on pienituloisten keskuudessa
- Nykyiset yrittäjät ovat selvästi epävarmempia (16,2 %) kuin ei koskaan yrittäjänä toimineet (9,7 %)

Minkä odotat olevan pääasiallinen tulonlähteesi eläkkeelle jäämisen jälkeen (voit valita useampia vaihtoehtoja, jos pääasiallinen tulonlähde on jakautunut useampaan tulonlähteeseen) (n=2425, työelämässä olevat)

- Työeläke korostuu selvästi pääasiallisena tulonlähteenä. 86,8 % odottaa ensisijaisen toimeentulon tulevan työeläkkeestä
- Yli neljännes mainitsee muut säästöt ja sijoitukset, ja joka viides yksityisen vapaaehtoisen eläkesäästämisen
- Vähiten mainintoja saavat muu (2,2 %), työkyvyttömyyseläke (2,8 %), varhaiseläke (5,5 %) ja puolison tulot (6,6 %)

Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen tulonlähteesi? Voit valita useampia vaihtoehtoja, jos pääasiallinen tulonlähde on jakautunut useampaan (n=430, jo eläköityneet)

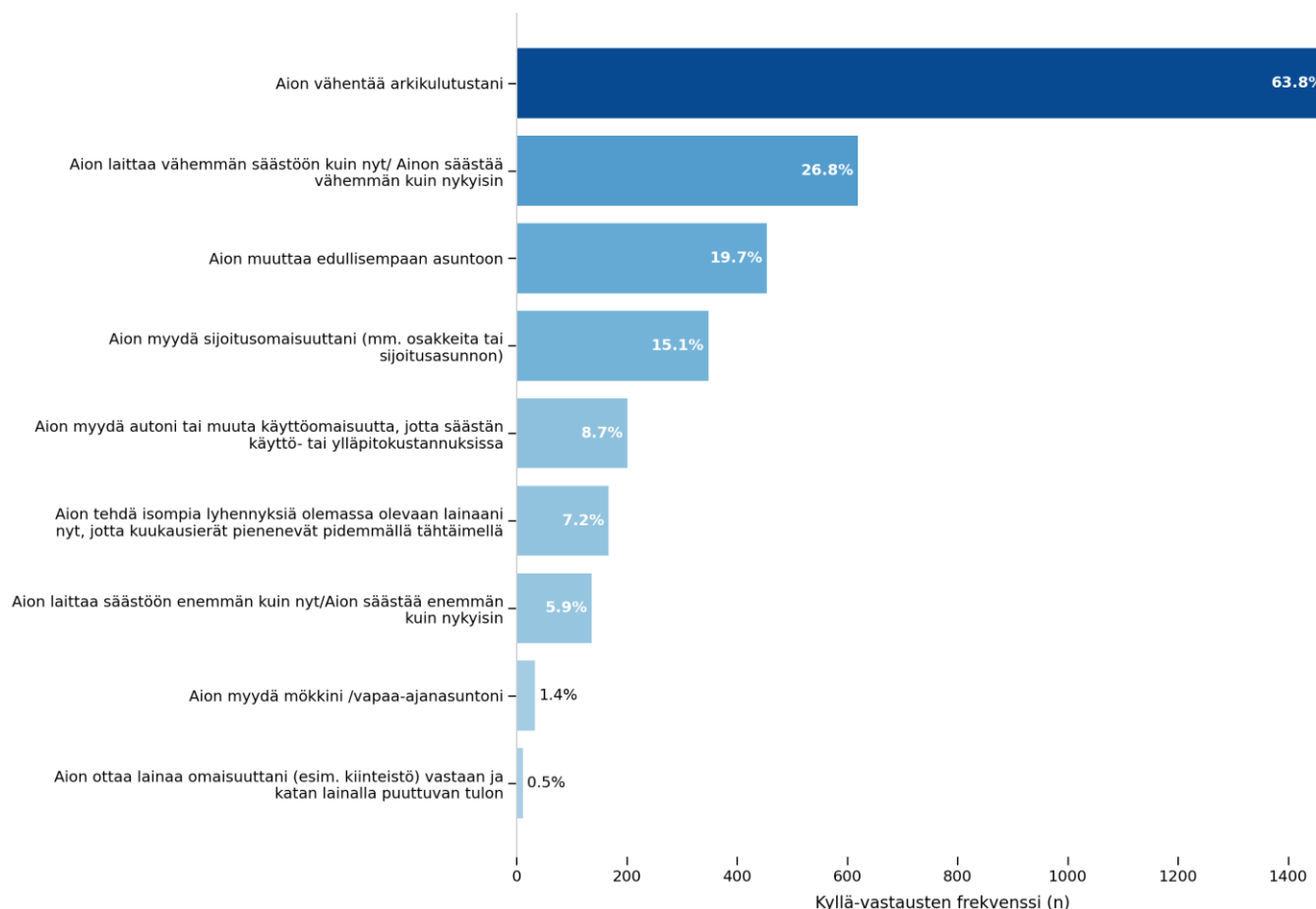

- Yleisin tulonlähde on työkyvyttömyyseläke. 36,7 % ilmoittaa työkyvyttömyyseläkkeen pääasialliseksi tulonlähteekseen
- Työeläke on lähes yhtä yleinen, 32,6 % ilmoittaa työeläkkeen pääasialliseksi tulonlähteekseen
- Lähes joka neljäs täydentää tuloja palkalla eläkkeen ohella. 23,3 % raportoi oman palkan eläkkeen ohella tulonlähteekseen
- Muita tulonlähteitä esiintyy pienemmillä vastausosuuksilla. Varhaiseläke (14,0 %) ja yksityinen vapaaehtoinen eläkesäästäminen (13,5 %) mainitaan vastauksissa, kun taas kansaneläke ja muut säästöt/sijoitukset ovat kumpikin 8,1 %. Puolison tulot (5,1 %) ja muu (5,6 %) ovat marginaalisia
- Tuloksia tulkittaessa on huomioitava, että vastaajajoukko koostuu pääasiassa ennen vanhuuseläkeikää eläkkeelle siirtyneistä henkilöistä, ei tyypillisiä vanhuuseläkeläisistä

Taloudellinen varautuminen

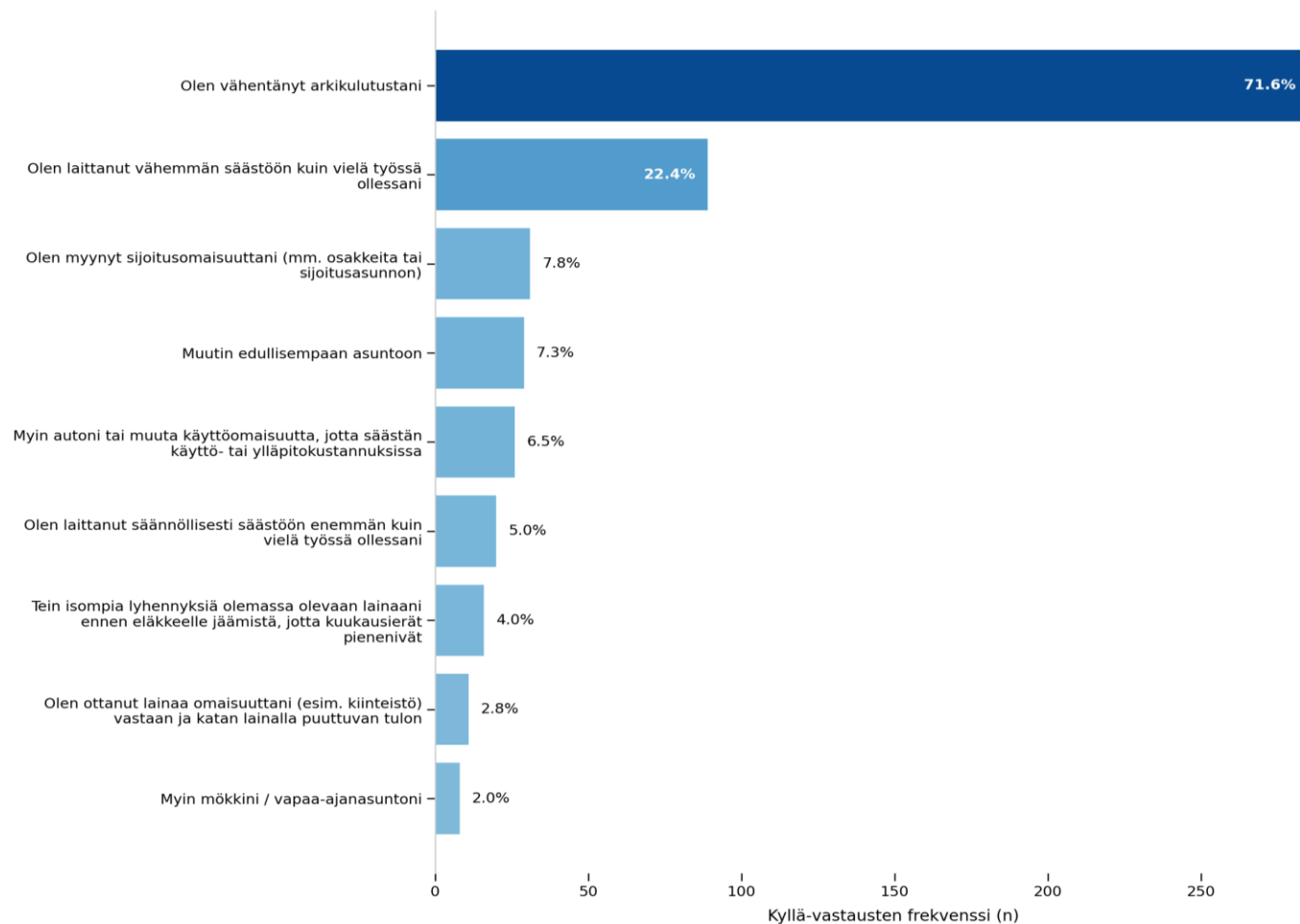
- Haastattelulainaus Laurilta: *"Niin, no enpä oo sillain kyllä ajatellu. No en osaa kyllä sanoa, mutta ei, ei. No ei oo vielä suunnitelmisa silleen. Sitä kerkiää sitte äkkiä varautua siihen. Joo, en oo semmonen, että enemminkin semmonen hetkesä eläjä näin, ja kun ei se oo mitenkään vielä, täytyy sanoa sillain, että ei oo mitenkään ajankohtanen, en mä oo ees miettinyt vielä sitä asiaa."*
- Haastattelulainaus Jarilta: *"Että ku tiedän sen, että yrittäjänä eläkettä kertyy huonosti ja aika pienellä tulolla ollu varmaan koko ikäni ja ollu välillä työttömänäkin, niin mä oon kyllä siihen varautunu, että mulla on siellä rahastosijoituksii ja muita, ja karttuuki tässä toivon mukaan vielä lisää."*

Suunnitteletko mitään seuraavista keinoista sopeuttaaksesi taloutesi pienempiin tuloihin eläkkeelle jäämisen jälkeen? Voit valita useampia vaihtoehtoja (n=2306, työelämässä olevat)

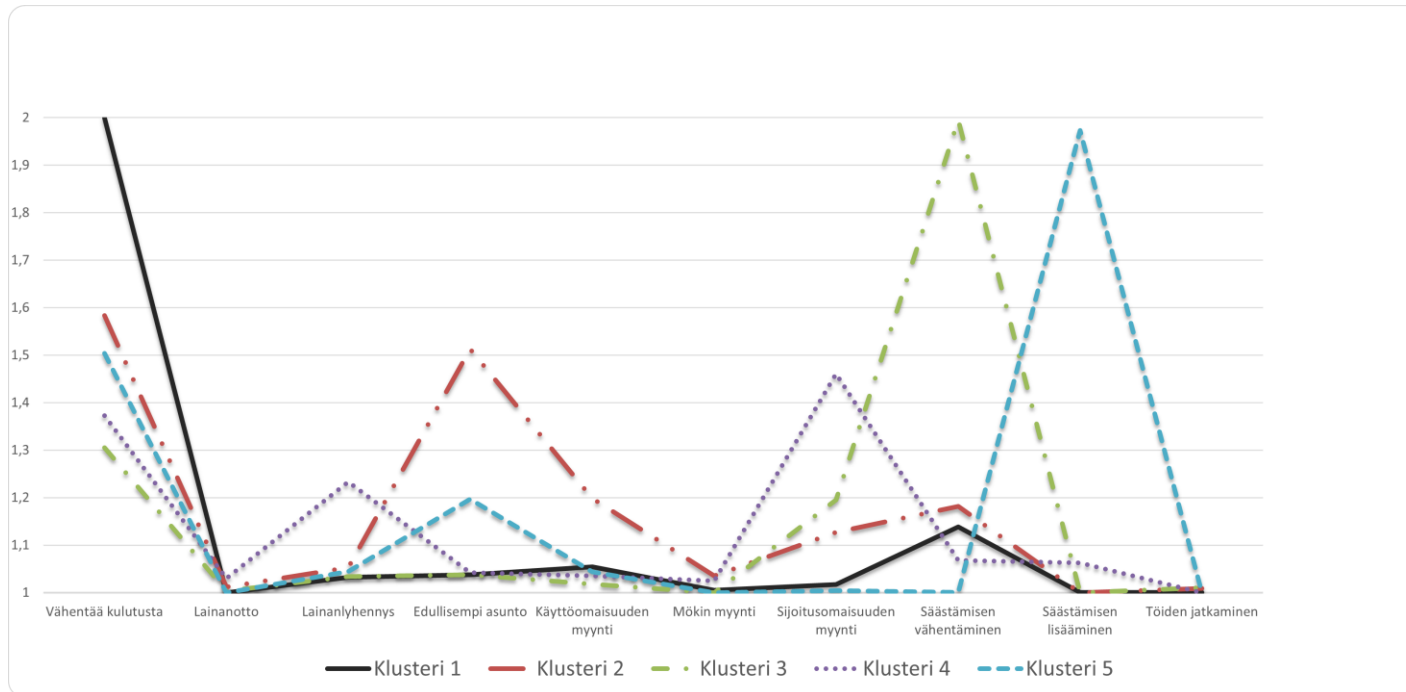
- Selvästi yleisin suunniteltu sopeuttamiskeino on arjen kulujen vähentäminen. Lähes kaksi kolmasosaa (63,8 %) aikoo pienentää arkisia menojaan tasapainottaakseen talouttaan
- Moni aikoo sopeuttaa myös säästämistään. Yli neljännes (26,8 %) suunnittelee vähentävänsä säästöön laittamaansa summaa
- Rakenteellisia muutoksia harkitaan rajatumminkin. Muutto edullisempaan asuntoon (19,7 %), sijoitusomaisuuden myynti (15,1 %) ja käyttöomaisuuden myynti (8,7 %) ovat selvästi pienemmän joukon suunnitelmia
- Harvinaiset keinot: mökin/vapaa-ajan-asunnon myynti (1,4 %) ja omaisuutta vastaan otettava laina (0,5 %)
- Vastaaajat työssäkäyviä

Oletko tehnyt joitain näistä keinoista sopeuttaaksesi taloutesi pienempiin tuloihin eläkkeelle jäämisen jälkeen? (n=398, jo eläköityneet)

- Ylivoimaisesti yleisin sopeuttamiskeino on arjen kulujen vähentäminen. Lähes kolme neljäsosaa vastaajista (71,6 %) on pienentänyt arkisia menojaan tasapainottaakseen talouttaan
- Moni on sopeuttanut säästämistään. Yli viidennes (22,4 %) kertoo vähentäneensä säästöön laittamaansa summaa
- Harvemmat ovat turvautuneet rakenteellisiin muutoksiin. Osalla sopeutuminen on tarkoittanut muuttoa edullisempaan asuntoon, sijoitus- tai käyttöomaisuuden myyntiä tai suurempia lainanlyhennyksiä, mutta nämä ovat selvästi pienemmän joukon ratkaisuja (2–8 %)
- Vain hyvin harva on sopeuttanut talouttaan lisäämällä velkaa tai myymällä vapaa-ajan asunnon. Nämä ovat kaikkein vähiten käytettyjä sopeuttamiskeinoja (2–3 %)
- Tuloksia tulkittaessa on huomioitava, että vastaajajoukko koostuu pääasiassa ennen vanhuuseläkeikää eläkkeelle siirtyneistä henkilöistä, ei tyypillisiä vanhuuseläkeläisistä

Taloudellinen varautumisen erilaiset keinot (klusterit)

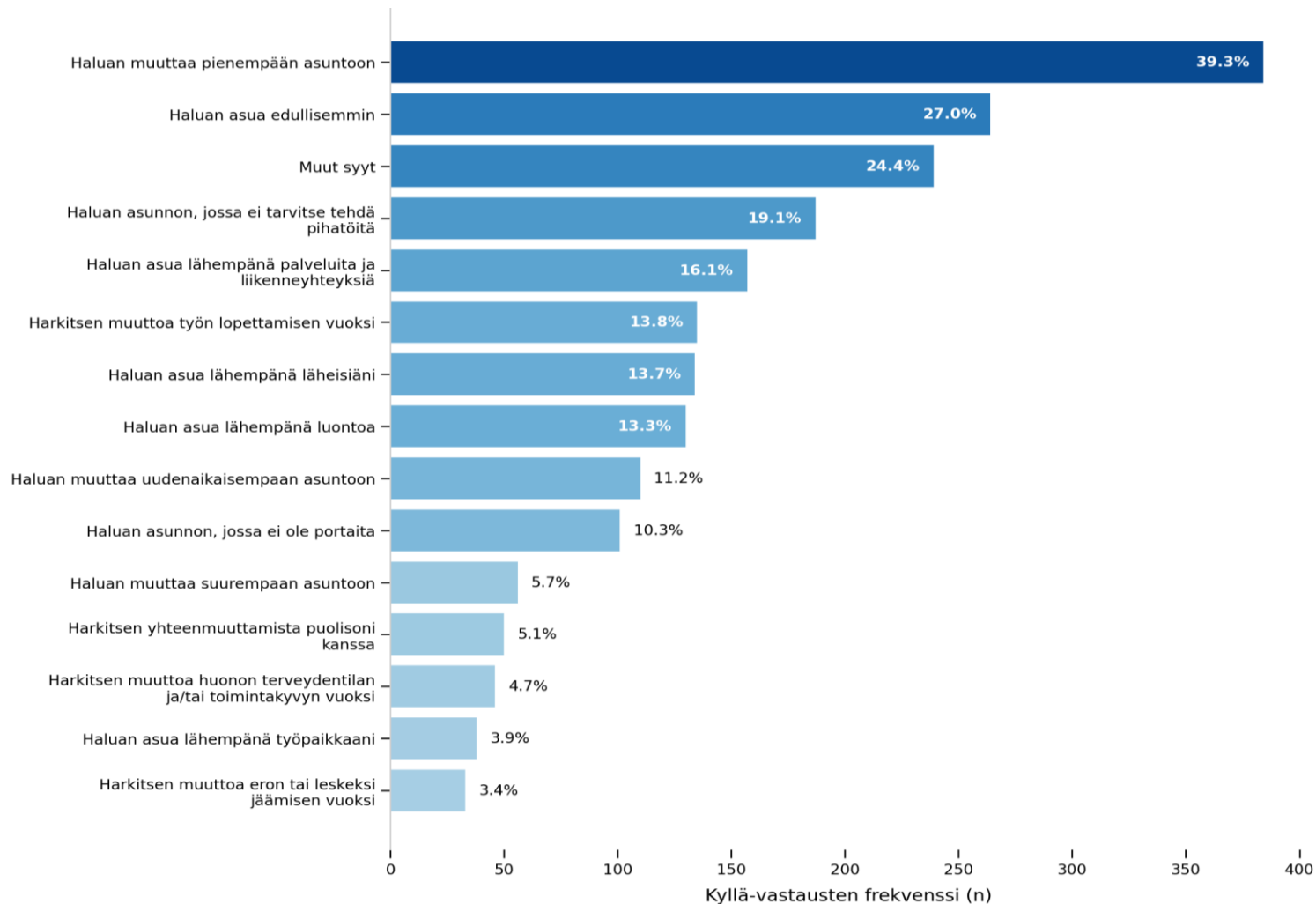
- **Klusteri 1: Kulutuksen vähentäjät.** Tämän klusterin jäsenet varautuvat taloudellisesti ensisijaisesti leikkaamalla kulutusta. He turvautuvat muihin keinoihin vain vähän
- **Klusteri 2 : Asumista ja arkea keventävät.** Tämä klusteri yhdistää kulutuksen vähentämisen ja asumiskustannusten pienentämisen
- **Klusteri 3: Säästämisen vähentäjät.** Tässä klusterissa keskeistä on säästämisen vähentäminen, eikä muita tapoja sopeutua nähdä tarpeellisiksi
- **Klusteri 4: Varallisuutta realisoivat.** Tämä ryhmä käyttää useita varautumiskeinoja: sijoitusomaisuutta ollaan valmiita myymään, kulutusta vähentämään ja lisäksi lainaa lyhennetään hieman muita klustereita aktiivisemmin
- **Klusteri 5: Säästäjät.** Tämän klusterin jäsenet lisäävät säästämistä ja samanaikaisesti vähentävät kulutusta. Keinovalikoimassa on myös asumiskustannusten keventäminen, mutta pääpaino on säästämisessä

Arjen järjestelyt ja hoivavastuut

Arjen järjestelyt ja hoivavastuut

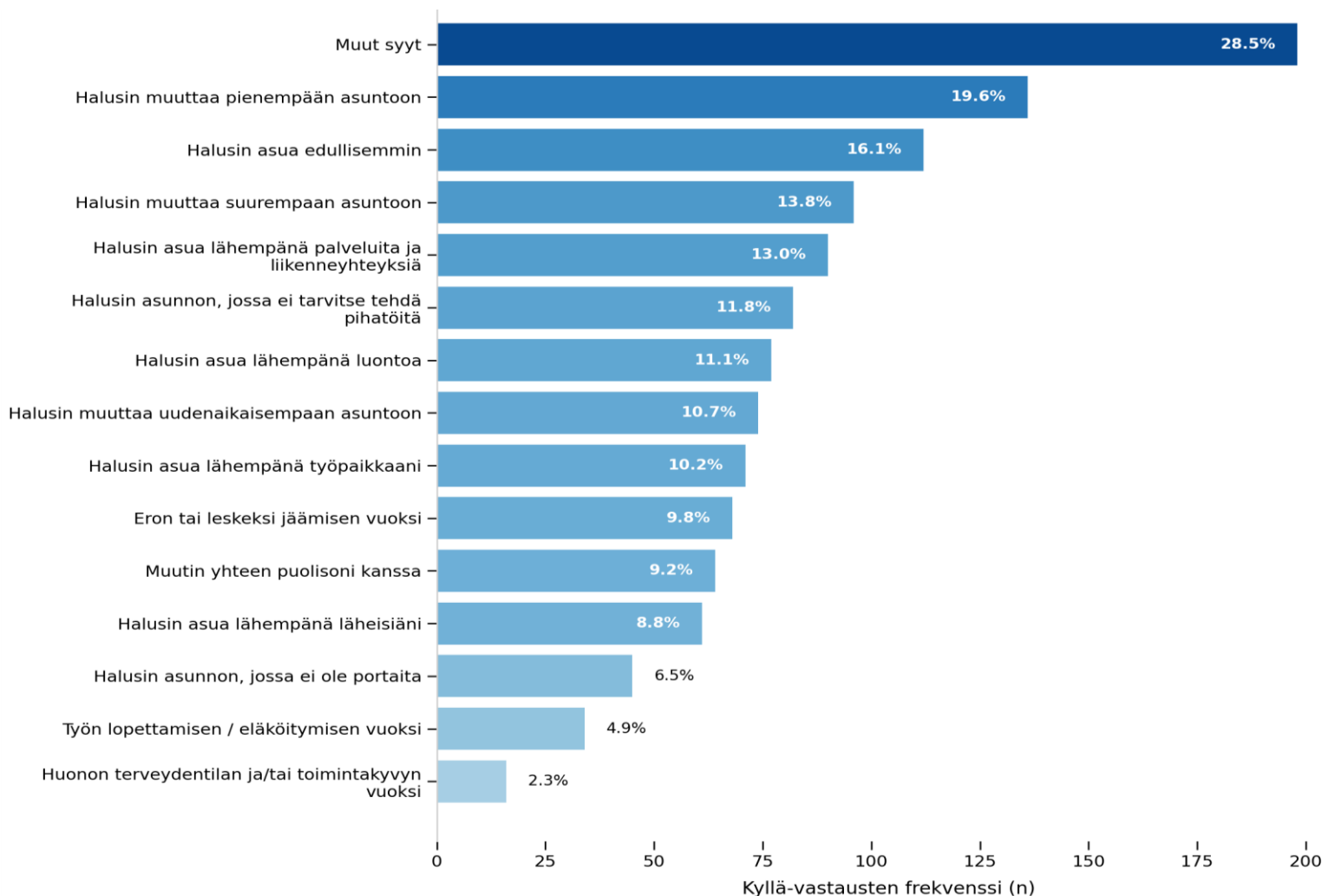
- Suurin osa muuttoa harkitsevista tai jo muuttaneista muuttaa taloudellisista syistä tai arkea sujuvoittaakseen: pyrkimys tehdä arjesta hallittavaa ja kustannustehokasta ennen ikääntymistä
- Suurin osa vastaajista auttaa vanhempiaan tai appivanhempiaan säännöllisesti ja monipuolinen vanhempien arjen sujuvoittaminen on yleistä
- Henkilökohtaista hoivaa antaa pienempi joukko, mutta se jakautuu epätasaisesti: erityisesti naiset kantavat hoivavastuuta

Mitkä ovat pääasialliset syyt siihen, että olet harkinnut muuttamista/muuttoa? Voit valita useampia vaihtoehtoja (n=981)

- Vastaaajista 981 (30 %) oli harkinnut muuttoa seuraavan 5 vuoden aikana
- Suurimmat muuton syyt liittyvät asumisen tehostamiseen ja kustannuksiin: erityisesti halu muuttaa pienempään (39 % muuttoa harkitsevista) tai asua edullisemmin (27 % muuttoa harkitsevista)
- Moni toivoo helpompaa arkea, kuten asumista lähempänä palveluita, liikenneyhteyksiä ja ilman pihatöitä
- Harvinaisempia syitä ovat työpaikan läheisyys, elämäntilanteen muutokset (kuten ero, leskeys tai yhteenmuutto) sekä terveydentilan heikkeneminen

Mitkä olivat pääasialliset syyt muuttamiselle? Voit valita useampia vaihtoehtoja (n=694)

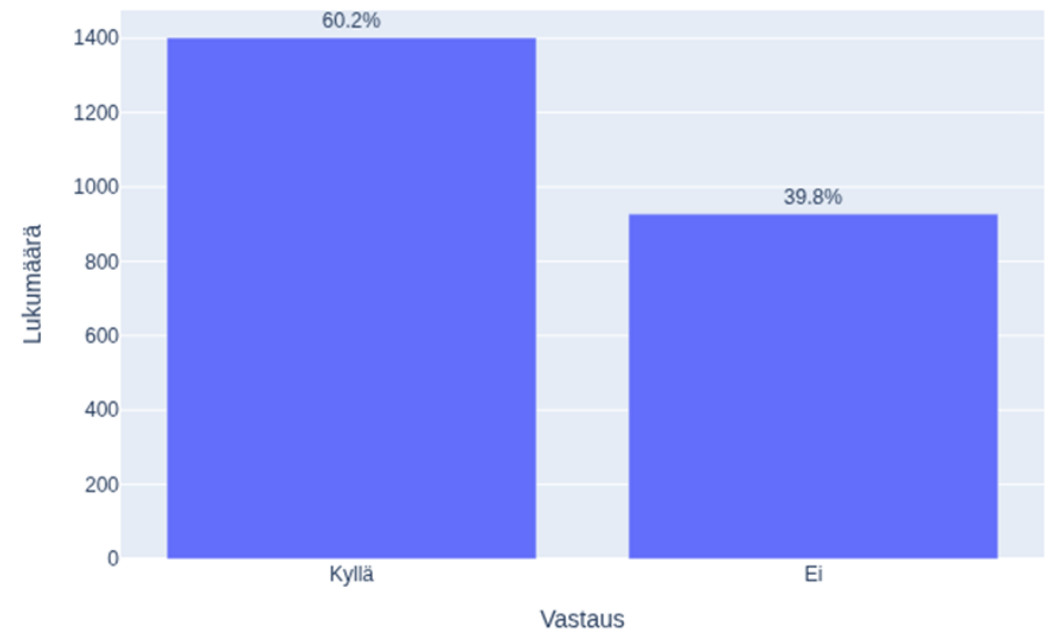
- Kaikista vastaajista 696 (21 %) on muuttanut viimeisen 5 vuoden aikana
- Usein mainittuja syitä muuttamiselle olivat asumisen kustannuksiin ja tilantarpeeseen liittyvät tekijät: ennen kaikkea halu muuttaa pienempään tai suurempaan asuntoon tai asua edullisemmin
- Vaikka "muut syyt" oli eniten mainittu vaihtoehto, vain noin viidennes vastaajista (19 %) valitsi sen ainoaksi syyksi muutolleen

Oletko viimeisen kuukauden aikana auttanut vanhempiasi tai appivanhempiasi seuraavissa asioissa? (n=2328, vastaajat joiden vanhemmat /appivanhemmat elossa)

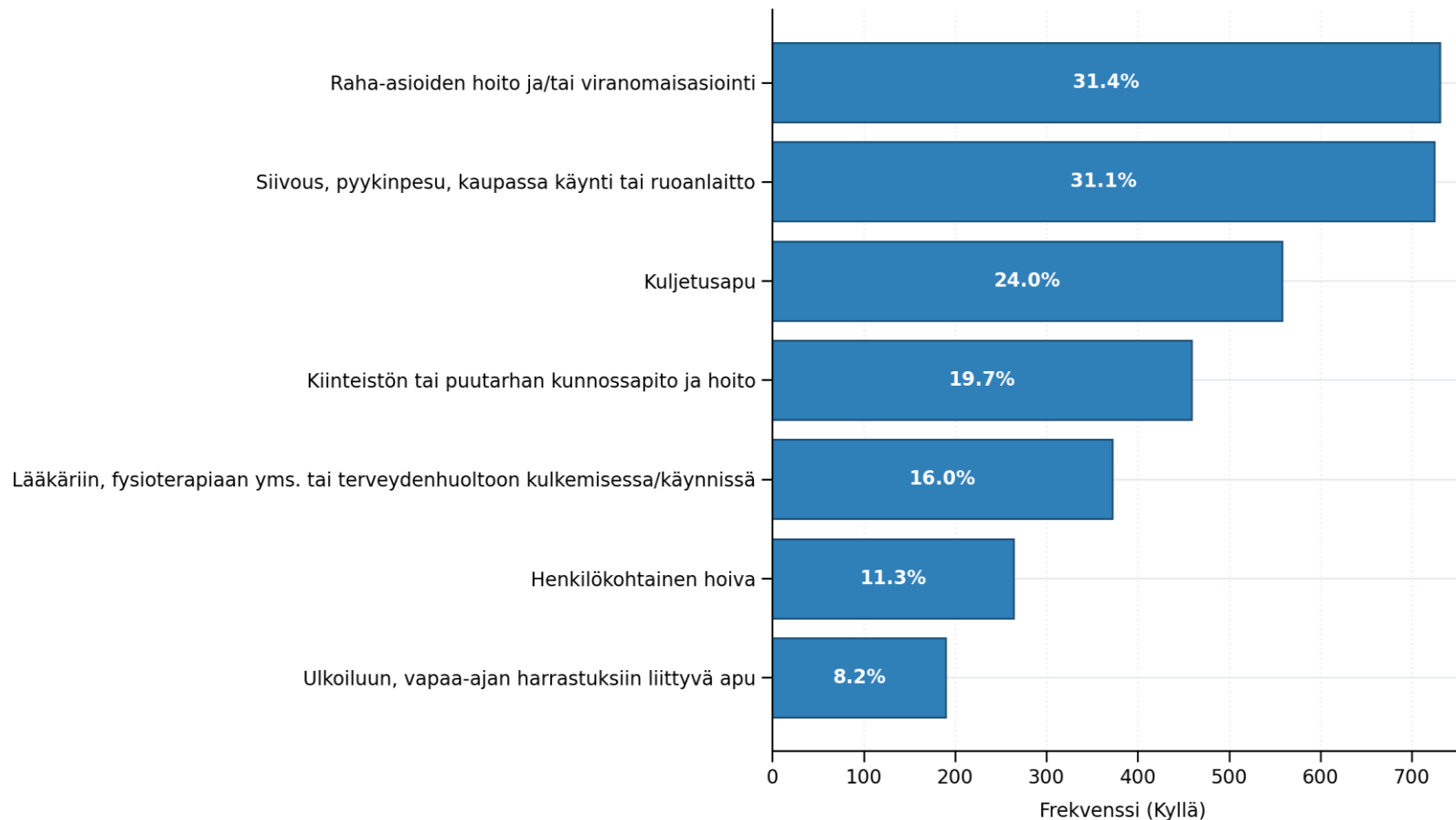
- ❖ Siivous, pyykinpesu, kaupassa käynti tai ruoanlaitto
- ❖ Kiinteistön tai puutarhan kunnossapito ja hoito
- ❖ Raha-asioiden hoito ja/tai viranomaisasiointi
- ❖ Lääkəriin, fysioterapiaan yms. tai terveydenhuoltoon kulkemisessa/käynnissä avustaminen
- ❖ Ulkoiluun, vapaa-ajan harrastuksiin liittyvä apu
- ❖ Kuljetusapu
- ❖ Henkilökohtainen hoiva

- Noin 60 % vastaajista ilmoittaa auttaneensa vanhempiaan tai appivanhempiaan vähintään yhdellä ylläluetelluista tavoista viimeisen kuukauden aikana

Auttanut vanhempaa/appivanhempaa viimeisen kuukauden aikana

Oletko viimeisen kuukauden aikana auttanut vanhempiasi tai appivanhempiasi seuraavissa asioissa (n=2328)

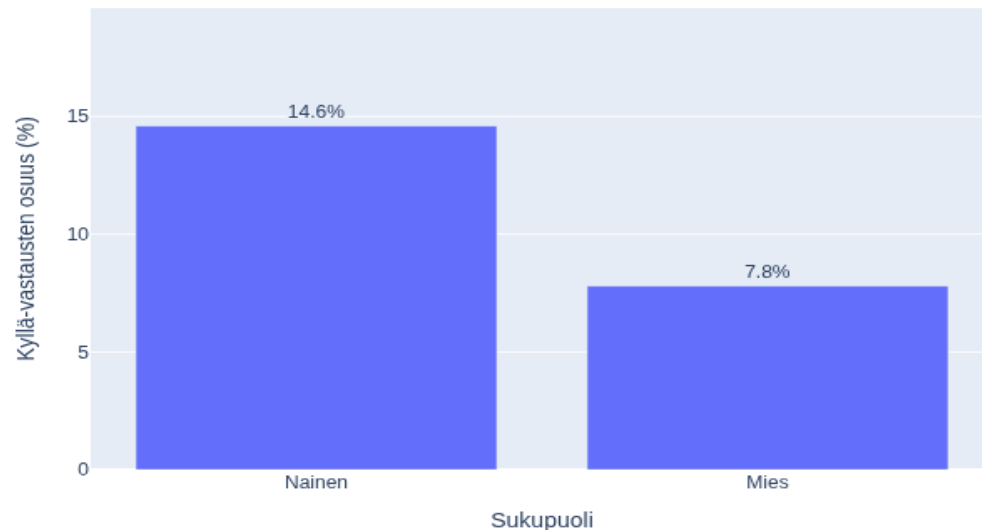

- Yleisintä tuki on arjen asioissa, kuten raha- ja viranomaisasioiden hoidossa sekä kodin arjen tehtävissä, kuten siivouksessa ja ruoanlaitossa
- Harvemmin annettu apu kohdistuu henkilökohtaiseen hoivaan ja ulkoiluun tai harrastuksiin

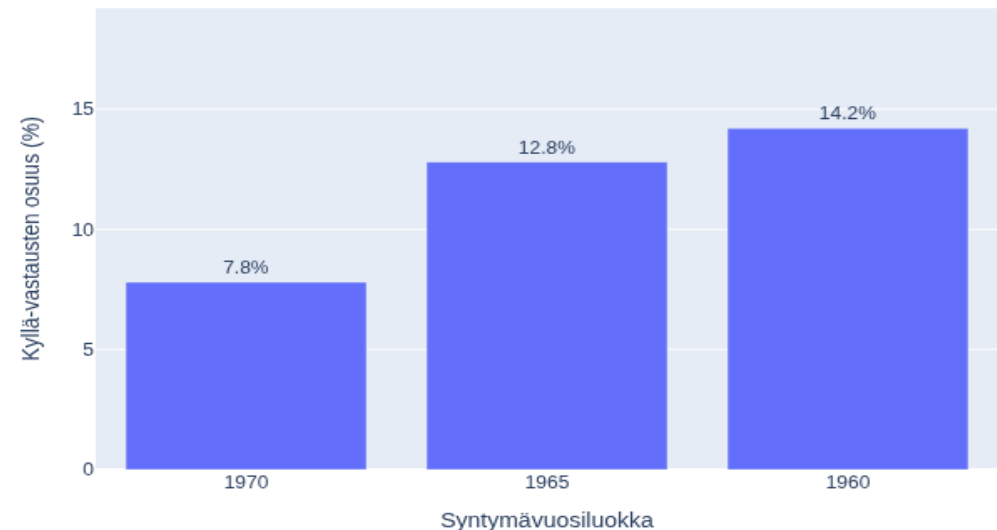
Henkilökohtaista hoivaa kuukauden sisällä antaneet

- 264 vastaajaa on antanut kuukauden sisällä henkilökohtaista hoivaa
- Naiset osallistuvat hoivaan selvästi enemmän (14,6 % hoivannut) kuin miehet (7,8 % hoivannut)
- Vanhemmat ikäluokat antavat hoivaa useammin (14,2 % vuonna 1960 syntyneestä ikäluokasta antanut hoivaa) kuin nuoremmat (1970 syntyneistä 7,8 % antanut hoivaa)

Henkilökohtainen hoiva sukupuolen mukaan

Henkilökohtainen hoiva syntymävuosiluokittain

Yhteenveto

- Suomalaiset myöhäiskeski-ikäiset odottavat elävänsä varsin pitkään ja eläköityvänsä melko aikaisin, niin että eläkkeellä olo muodostuisi noin 20 vuoden pituiseksi
- Suomalaiset luottavat yleisesti tulevaisuuteensa, mutta myös epävarmuutta tulevaisuudesta ilmaistaan
- Vaikka tutkimukseen osallistuneilla oli selkeä käsitys tulotason laskemisesta eläkkeelle jäämisen jälkeen, ja myös huolta resurssien riittävydestä, taloudellinen varautuminen on varsin yksipuolista
- Tulokset viittaavat siihen, ettei varautuminen ole jostain syystä mielekästä ja siihen, ettei varautuminen ole samalla tavalla mahdollista kaikille suomalaisille

